

Med barnens ögon

En studie över hur jag som landskapsarkitekt kan avläsa en skolgård utifrån ett barns perspektiv

Anna-Karin Hughes

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, SLU Uppsala

Kandidatarbete vid institutionen för stad och land i Uppsala, LA-avdelningen
EX0282/EX0285 Kandidatarbete i landskapsplanering, 2009, 15hp på landskapsarkitektprogrammet
© Anna-Karin Hughes
Titel: Med barnens ögon: en studie över hur jag som landskapsarkitekt kan avläsa en skolgård utifrån ett barns perspektiv
Nyckelord: Skolgård, barn, barnperspektiv, planering, behov, naturmiljö, gåtur, observation
Handledare: Susan Paget
Examinator: Tuula Eriksson
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

“Att som vuxen utöva sitt ansvarstagande och inflytande och samtidigt sträva efter inlevelse i hur barn använder och upplever sin fysiska omgivning, i en samhällsstruktur som såväl organisatoriskt som rumsligt och materiellt skiljer sig väsentligt från den situation man själv var barn i, är kanske ett större kraftprov än vad vi idag erkänner”

(Gunilla Lindholm)

Inledning

Citatet ovan beskriver hur svårt och stort projektet med att skapa något för andra är. Det är mycket man ska ta hänsyn till och många olika vinklar man ska se utifrån. Jag tycker mig i texten kunna urskilja en underförstådd strävan och vilja att ta ansvar för att skapa miljöer utifrån de behov som finns. Jag tycker att det är otroligt viktigt att vi som har verktygen att skapa miljöer för andra ser till att vi gör det efter de behov som söks och där människor mår bra. För att komplettera mitt ansvarstagande och mitt framtida inflytande som landskapsarkitekt, syftar denna studie till att förbättra min inlevelse i hur barn använder och upplever sin fysiska omgivning. Genom att ta reda på vad brukarna vill ha tror jag vi i mycket större utsträckning träffar rätt då vi planerar och projekterar utemiljöer. För att ta reda på behoven finns olika sätt, ett är att använda sig av brukarmedverkan, det vill säga att brukarna får vara med och göra sina röster hörda. Ett annat är att titta på redan genomförda projekt och se hur de fungerat i praktiken. Innan man sätter igång med en förändring av en utemiljö för barn, exempelvis en skolgård, har man kanske redan förutfattade meningar om hur en skolgård ska se ut, ser projektet ur en vuxens ögon och delar upp ytan efter olika funktioner. Jag tror att man tar förarbetet ett steg längre och lyckas bättre med resultatet om man försöker se den tänkta miljön ur barnens perspektiv, vad de vill ha och trivs med, istället för att projektera hur man tror att de vill ha det.

Jag har alltid varit intresserad av miljön runtomkring oss och hur vi blir påverkade av den. Sedan tidig ålder har jag känt att jag mår bra i vissa miljöer och dåligt i andra. Patrik Grahn skriver i boken *Utomhuspedagogik* som kunskapskälla, att det i parker, trädgårdar och i naturen ser ut att innehålla mycket av budskap av såväl tidens skiftningar som det stabila (Grahn 2007, s 98). Han skriver vidare att trädgården, parken och naturen bör kunna inge en självklarhet och en trygghet genom att den är ärlig och samtidigt som den är tillåtande och inte värderande. Jag tolkar de platser som beskrivs ovan som miljöer vi mår bra i, där vi tillåts vara oss själva och där vi får andrum från det ofta stressiga stadslivet många av oss lever. Kan det vara så att varje skolgård bör ha inslag av natur för att det ska vara en bra skolgård?

Syfte

Syftet med detta arbete är att se om jag som landskapsarkitekt kan se hur barnen rör sig och använder en plats utifrån deras perspektiv. Vad drar deras uppmärksamhet, vilka platser finner de behagliga? Vad saknar de på platsen? Vad tror jag de tycker om sin skolgård? Hur ser en bra skolgård ut? Denna studie hoppas jag ska utveckla mitt seende, samt min förståelse för hur barn uppfattar och använder utemiljön och hjälpa mig skapa bättre platser för barn i framtiden.

Bakgrund – barnens uppfattning av olika miljöer

För att ha en bra grund innan man ska undersöka eller planera en miljö för barn är det intressant att fundera över hur barn uppfattar utemiljön generellt sett. I boken *Special People, Special Places* redovisar Wendy Titman efter flera år studier av barn och deras uppfattning av utemiljö att barn i större utsträckning uppskattar naturliga miljöer framför urbana och att de i allra högsta grad värdesätter och är måna om att bevara naturen (Titman 1994, s 27). Hon skriver också att barnen ser naturliga miljöer som platser som kan tillfredsställa många av

deras behov i utvecklingen. I parker designade för barn känner de dock att de byggda elementen inte möter deras behov på samma sätt som i naturen. Maria Kylin skriver i sin avhandling *Från koja till plan* (Kylin 2004, s12I), att manipulation av utemiljön med det material som finns till hands är en viktig del för att platsen ska upplevas som egen. Individerna utvecklas genom att söka erfarenhet och kunskap om sin miljö – såväl den sociala som den fysiska. Hon utforskar och prövar den (Björklid 2009, internet).

Lekredskap har ofta alltför tydliga och framförallt ensidiga funktioner vilket gör det svårt att leda leken vidare och ofta uppstår det istället en maktkamp mellan barnen (Stålhamre 2008, s 23).

Barn är mycket känsliga för om en miljö är omhändertagen eller inte och de dömer vuxna attityder efter hur de vårdar en plats (Titman 1994, s 29). Vuxnas omtanke för en plats fungerar föredömligt för de unga. Gemensamt ansvar ger större ansvarskänsla och ger, enligt mig, platsen ett större värde, vilket i sin tur ökar barnens stolthet och självkänsla.

Vuxna människor vill gärna dela in miljön efter funktion medan barns användande av sin utemiljö inte är målrelaterad (Lindholm 1995 v-3/v-4). De kan med andra ord leka fast de inte befinner sig på en anvisad lekplats. Då kan man fråga sig varför vi skapar dagens typiska lekplatser. Självklart behövs en säker plats för barnen att vistas på, men kan den kanske vara mer naturlig än tillrättalagd och ordnad? Kjetil Steinsholt, professor i pedagogik NTNU, menar i en artikel i Sveriges Arkitekter (Gunne 2005/03) att det inte finns något som barn inte kan leka med och egentligen spelar det inte så stor roll hur lekplatsen ser ut. Han säger också att en lekplats bör ha många möjligheter och uppmana till experiment och skapande och vi bör tänka på att skapa utrymme för barn att vara spontana. Jag uppfattar det Steinsholt säger som att barn inte behöver typiska lekplatser för att leka, utan kan vara minst lika kreativa i till exempel en skog.

Som barn kommer jag ihåg att jag hade ett annat förhållande till naturen än vad jag har idag. Träden, djuren och vegetation stod oss barn mycket närmare än vad de gör idag då vi är vuxna. Idag tänker jag på trädet och dess funktion i utemiljön och naturen, när jag var barn kände, eller inbillade jag mig att trädet hade en själ och det var i större grad levande för mig då, än vad det är idag. I boken Skolgården skriver Lindholm om barns antropocentriska hållning till naturen och hänvisar till Gustav Helldéns undersökning om 9-åringars förståelse av ekologiska samband. Barnen uppfattade, enligt undersökningen, att djur och växter var mer lika människan än vad vi vuxna ansåg. Lindholm skriver vidare att barn ser växtligheten som levande väsen som man kan umgås med, till skillnad från fotbollsmål eller lekredskap (Lindholm 1995 v-24).

Det som skiljer en vuxens intresse i utemiljön från ett barns är oftast att den vuxne hittar olika användningsområden för olika delar av utemiljön, medan barn leker och utforskar utan att det är platsrelaterat (Lindholm 1995 v- 4). De flesta är nog ense om att leken är viktig för barn. Kjetil Steinsholt citeras i artikeln ”Platsen leker med barnet” (Gunne, Sveriges Arkitekter, 2005/03) att ”man kan se leken som en bildningsberedskap, men man kan aldrig säga vad man egentligen lär sig av leken”. Kanske är det inte så viktigt att vet vad man lär sig, men desto viktigare att det finns platser som ger barnen möjligheten att själva bestämma vad de vill leka?

Skolgården – barnens vardagsmiljö

En miljö som vi alla vistas mycket i under vår uppväxt är skolgården. De allra flesta skolor har en skolgård och även om gårdarna varierar i storlek och utseende brukar de på något sätt vara skapade för barnens rekreation på en mindre yta. Jag intresserar mig för skolans utemiljö därför att jag anser att den spelar stor roll och påverkar barnens välbefinnande i hög

grad. Eftersom vi spenderar en så stor del av vårt unga liv i skolan krävs det av den anledningen att skolgården är inspirerande och behaglig att vistas och titta på. När det kommer till kritan har barnen inte mycket att säga till om gällande planering och utformning, därför anser jag att det är viktigt att lyssna på deras röster och tänka mer på hur de egentligen vill ha sin skolgård.

Fredrika Mårtensson skriver i sin avhandling att naturmarkskaraktären är en bra utgångspunkt för att skapa en lekmiljö. Hon säger vidare att genom barns medskapande av platser och med medveten design kan miljön tillföras former och funktioner som passar när barnen ska samordna leken och dramatisera dess förlopp, (Mårtensson 2004, s134).

Enligt Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens tidskrift *Friluftsliv – Framtid - Folkhälsa* (2005/08 Årg144) visar jämförelser att barn med lummiga, mångskiftande förskolegårdar med många möjligheter till aktivitet har bättre koncentrationsförmåga än barn på förskolor utan sådana möjligheter utomhus. Utemiljön närmast skolan bör därför, enligt mig, vara planerad för utomhuspedagogik, både med tanke på vistelse i form av uterum med skydd för väder och vind, med möjlighet att praktisera och ta del av kunskap på ett mer naturligt sätt än i klassrummen och för att barnen ska få chans till mer fysisk aktivitet.

Barnens förhållande till olika element på skolgården

Med stimulerande material och element på en gård tenderar barnen att samarbeta och ha bättre förhållanden sinsemellan än om platsen inte inbjuder till upptäckt och inspiration. Detta är något jag observerat då jag sett mina och andra barn leka i olika sammanhang. För att hjälpa mig i min undersökning då jag begav mig ut för att titta på skolgården gjorde jag en kort sammanfattning ur Wendy Titmans bok *Special Places, Special People* där hon beskriver hur barn uppfattar olika element och påverkas av hur skolmiljön ser ut. Hon skriver asfalt har sina för- och nackdelar, men kan sägas uppfattas som hård och grå av barnen. I uttryck är den utan variation och man slår sig oftast hårt då man ramlar (Titman 1994, s 33).

Gräs uppskattas mer av barn. En grön gräsmatta inbjuder till lek, spring, vila eller fungerar som sittplats. På en gräsmatta kan det finnas blommor och insekter att upptäcka. Gräs som är för långt kan däremot vara obehagligt att gå i om man är barbent (Titman 1994, s 34/35).

Träd uppfattas olika beroende på form och struktur, enligt Titman. Man kan klättra i dem, de bildar rum och fungerar utmärkt som stöd för kojor. När det regnar kan de ge skydd mot väta och när solen gassar skuggar de. Barnen är mycket medvetna om att träd är levande och en del av ekosystemet. Träd har stort symbolvärde och beskrivs ofta utifrån termen om de är bra klätterträd eller inte (Titman 1994, s 37).

Om träden är de stora rumsskaparna är buskarna de små rumsindelarna. Vikten av att ha möjligheten att gömma sig, gå undan eller skapa sitt eget kan inte nog betonas. Privata områden för barnen i ensamhet eller i grupp är otroligt viktiga. Där kan man skapa sig något eget och ta ett område i anspråk utan de vuxnas kontroll. Buskarna skyddar för även för vind och visar årstidens växlingar med blad och blomverk. Taggiga, snåriga buskar ses som ogästvänliga och hotfulla. Planteras sådana på en gård känner barnen att buskarna är satta för att hålla dem utanför. Tåliga, stabila buskar med mjukare blad kan hellre sättas så barnen går in emellan dem och vistas där (Titman 1994, s 45).

Att få vara med och plantera blommor, se knoppar sticka upp och växa, och sedan följa växtens förändring med årstiden gör barnen stolta över sin skolmiljö. När barnen får vara med och sköta sin utemiljö känner de större ansvar och detta stärker självförtroendet. Det är viktigt att se till att platser man engagerar barnen i inte förfaller då detta ger en negativ effekt och skapar större missnöje än innan (Titman 1994, s 39).

Genom att låta barn vara med i trädgårdsarbete kan de få tillåtelse att bli smutsiga. Det är väldigt tillfredställande för barn att få använda händerna för att känna, skapa och bygga (Titman, 1994, s 41).

Barn är väldigt fascinerade av vatten och djuren som lever i vattnet. Ett rent vattendrag i skolan är att föredra framför ett smutsigt, där vattnet är mörkt och inga djur trivs (Titman, 1994, s 43)

Om lekredskapen inte passar barnens nivå, det vill säga antingen är för enkel och lätt att bemästra, eller ser för svår ut ratas de. Lekredskapen uppfattas ofta som något man kan göra illa sig på eftersom de är fasta och förutbestämda (Titman 1994, s 47)

Var bänkar är placerade är av stor vikt, ibland kan till och med bänkar stå oanvända på grund av läget, då de inte fungerar socialt. Man kan känna sig utsatt om en bänk är placerad utan skydd i ryggen (Gehl 2001, s 158). Bänkar används ofta som lekredskap vilket måste tas hänsyn till. Att skapa figurer som fungerar som sittplats och lekredskap är en kombination. Små pallar i grupp kan användas i motoriskt syfte eller samla flera sittande barn tillsammans. Under någon form av regn- eller vindskydd kan det vara lämpligt att placera sittplatser (Titman 1994, s 49).

Eftersom barnen vistas så mycket på sin skolgård i sin ungdom identifierar de sig med platsen och blir väldigt drabbade om gården vandaliseras eller inte sköts om, skriver Titman. En förstörd basketkorg eller nedtrampade blommor tar hårt på dem och det är därför viktigt att konstant hålla efter och reparera alla skador så fort de uppstår. Känslan av att miljön runt omkring dem är försummad får stora konsekvenser och påverkar barnens självkänsla, skolgång och allmänna inställning. En välskött gård ger istället välbefinnande, gör barnen stolta, glada och gör dessutom att sammanhållningen och skolans anda förbättras (Titman 1994, s 53).

Djur på en skolgård har mycket stor positiv verkan på barnen. De skolor som har djur på gården ses som väldigt speciella, annorlunda skolor. Att få ta ansvar för djur ger barnen en känsla av tillit från de vuxna (Titman 1994, s 51)

Fallstudie –Ekuddens skola i Uppsala

Jag valde att titta på en skolgård i Uppsala, nämligen Ekuddens skola i Ulleråker i södra Uppsala. Den är relativt nyanlagd (2004) och ser för ögat inbjudande ut med lekredskap i mjuka toner och en stor del grönska. Jag valde att undersöka en gård med variation i vegetation, material och rum för att öka chansen till att känna olika känslor. Om jag skulle ha valt en platt, asfalterad gård skulle jag antagligen fått mindre material att jämföra och dra en slutsats av.

Skolan har idag 72 elever från årskurs F-3 och skolgårdens storlek i förhållande till skolans yta är drygt det dubbla. Skolgården är vänd åt söder, med skolbyggnaden som skyddar åt norr. En granhäck avskärmar åt väster och staket och buskar gränsar av gården åt öster. Mot söder gränsar gården mot SLU:s åkrar och de bildar ett naturligt avslut på barnens område.

Metod

Innan jag begav mig till platsen läste jag litteratur gällande hur barn ser på sin utemiljö och hur de uppfattar och känner för olika element.

Mitt tillvägagångssätt för att utforska och utveckla min förmåga att se en gård ur ett skolbarnsperspektiv bestod av att göra en jämförelse mellan två separata vandringar och en observation under en rast på en skolgård. Den första vandringen gjordes av mig ensam då jag försökte se gården ur barnens synvinkel. Vid den andra vandringen följdes jag och några barn runt och samtalade om gården. För att ytterligare komplettera med fakta om hur barnen utnyttjade gården gjorde jag observationer av rörelsemönstret på skolgården under en rast.

Jag besökte först skolgården när den var tom för att kunna göra en noggrann inventering och analys (Lynch, Gehl) av platsen utan att ha förutfattade meningar om hur barnen rörde sig på och använde skolgården. Jag hade med mig frågor jag förberett innan som skulle besvaras på plats, dels för inventeringen över vad som fanns på gården och dels för analysen över hur jag upplevde platsen och hur jag trodde att aktivitet och rörelse var fördelad över området. Jag förberedde mig på att försöka tänka genom att minnas hur det var när jag var barn så jag skulle kunna känna och se platsen som ett barn. Jag ville föreställa mig att jag var elev på skolan, ibland ensam och ibland i grupp för att se hur gården kändes i olika situationer. Mitt mål var att se var barnen rörde sig, var de inte rörde sig, vilka platser de uppehöll sig på och var de inte var eller endast var kortare stunder. Dessutom ville jag uppleva platsen som ett barn och försöka känna om jag tyckte om platsen, om jag kände mig trygg, harmonisk, nyfiken, glad eller otillfredsställd och uttråkad.

När jag sedan besökte skolgården för att tala med några av skolans barn hade jag med mig några enkla frågor som handlade om var de tyckte om att leka, platser de inte tyckte om och vad de skulle önska dig på gården. Jag ville ha varierande åldrar på barnen och att de skulle vara av olika kön, för att höra deras olika åsikter. För att det skulle vara lugnt på platsen då vi gick runt valde jag att göra gåturen en dag då endast fritids var öppet. Resterande barn på skolan befann sig inomhus vid tillfället då jag och fem pratglada barn gick runt och samtalade. Efter vandringen med barnen pratade jag under spontana former med två anställda på fritids för att ytterligare komplettera barnens version om hur gården används.

För att få tydligare indikation på hur barnen rörde sig på skolgården besökte jag skolan vid en halvtimmes förmiddagsrast som passiv beskådare. Detta var en vanlig skoldag då samtliga barn var ute och lekte. Under halvtimmen då jag var där antecknade jag var femte minut hur barnen rörde sig, uppehöll sig, vad de lekte eller sysselsatte sig med och var de inte var.

Egen gåtur på Ekuddens skola – hur jag trodde att barnen rörde sig och uppfattade gården

Vid första anblicken när jag kom till gården kände jag mig glad och inspirerad. Jag blev sugen på att gå in, upptäcka, blicken drogs till lekställningarna och den fina träbåten mitt på gården. Vid entrén växte krokus i en rabatt som gav ett välkomnande intryck. Jag hade, innan besöket, beslutat mig för att gå en viss runda, motsols genom gården, och började vid skolbyggnadens utgångar.

På asfalten närmast husets entréer fann jag att barnen uppehöll sig i små grupper, spelandes boll i några av de anvisade rutorna eller ståendes i grupp för samtal. På väg ut och in på rasten passerar man ytan och när man leker någon lek kan man röra sig över platsen. Jag upplevde ytan som mycket öppen och det är ingen plats jag skulle befinna mig en längre tid på själv. Det fanns en del bänkar invid skolbyggnaden och där skulle jag, om jag var elev på skolan, skulle kunna sitta med några kompisar.

På asfalten mellan byggnaderna (längst i norr) kände jag direkt att jag inte var lockad att röra mig. Platsen var tom sänar som på ett par små statyer man kan sitta på, formade som katter. Längst in i hörnet fanns några små konstverk i metall som inte intresserade mig.

Vid bollplanen var det trevligt och lugnt, lite ombonat och mysigt. Till skillnad från resten av gården var det nästan vindstilla och skyddat med ett förråd och buskar som bildade väggar. Kullen intill planen bildade en liten läktare med utsikt åt alla håll, även genom staketet in till dagisgården bredvid. I några buskar skymtade jag ett försök till kojbygge, men det såg inte vidare lyckat ut. Läget var alldeles för öppet, man kunde se kojans från planen och dessutom var buskarna runtomkring för risiga och täta.

I söder var några kullar anlagda, förmodligen för att ge variation i höjd, samt skydd för vinden. Dessa gav variation till det annars platta landskapet. Jag blev sugen på att springa upp och ned för dem och undrade genast vad som fanns bakom. Jag kunde se att barnen rörde sig mycket över platsen, men jag kunde inte se om de uppehöll sig där längre stunder. Möjligen åkte de stjärklapp på vintern och ordnade skolavslutning på sommaren. Att platsen användes var jag säker på. Området bakom kullarna blev jag direkt sugen på att utforska och mycket riktigt fann jag att barnen hade två kojbyggen på gång, på två olika platser. Det var vindpinat och öppet, men för resten av gården var det skyddat och gömt. Läget var inte lika bra för den kojans som låg i den östra delen av gården då man kunde ses från vägen. På kullarna hade några träd planterats, men de var väldigt kläna och hjälpte inte till att skapa någon rumskänsla eller ge skugga. Vid kullarna fanns en lekplats med gungor. Gungor är bra för man kan hitta på lekar, bara sitta, klättra eller helt enkelt gunga på dem. Platsen var strategiskt bra med utsikt över gården och skyddade i ryggen av ett medelhögt buskage.

När jag gick till lekplatsen intill, med snurror och båt i mitten, kände jag mig verkligen i centrum, på gott och ont. Det blåste och var öppet och det var både tryggt och utsatt på samma gång. Det var nära till allt och jag kunde överblicka en stor del av gården. Det kändes nästan som om det var lite stressigt att inte ha skydd i ryggen utan öppet överallt. Jag kunde se framför mig hur barn sprang runt kors och tvärs på rasterna och att det blev lite stökigt och rörigt, men samtidigt kanske kul.

Jag avslutade med att gå till skolgårdens entré (se bild till höger). Där kände jag mig välkomnad av planteringar och en inbjudande syn. Grunden var låg och inte helt stängd vilket gjorde att jag inte kände mig som en inkräktare. Mitt övergripande intryck när jag kom till gården var att jag kände lust att gå in och utforska platsen. Den kändes spännande med varierande terräng och för att se hela gården var jag

tvungen att gå runt överallt. Jag upplevde att det var lite väl mycket asfalt och att jag saknade någon stans att gömma mig, det kändes väldigt öppet efter ett tag. Eftersom jag inte sett barnen på gården undrade jag om den var nog stor när alla barn var ute på rast.

Utsikten söderut var en av gårdens behållningar. En stor del av gården saknade staket och det ingav en känsla av frihet. Gården avgränsades istället av åkrar vilket gjorde gränsen naturlig och inte lika begränsande som ett staket skulle ha gjort.

Vandring med barnen – vad de berättade

Jag hade förberett tre frågor; vilken som var deras favoritplats, om de inte tyckte om någon plats och om det var något de saknade. Som svar fick jag att treornas koja, bollplanen och lekplatsen var deras favoritställen. De hade ingen speciell plats de inte tyckte om eller inte brukade vara på, sa de, men de ville gärna ha större träd och bättre buskar. Det visade sig snabbt att jag kunde lägga mina frågor åt sidan, de spontana samtalen vi hade när vi gick runt gav mycket mer.

Barnen som följde med mig var fem stycken flickor och pojkar mellan 6-9 år. De var ivriga att berätta, men jag försökte hålla dem lugna så att alla kunde komma till tals. Pojkarna var lite rastlösa och såg momentet som en chans till rast, men jag lyckades hålla dem i närheten så jag kunde få höra även deras åsikt. Alla visste klart och tydligt var de var och inte var när det var rast. Det var tydligt uppdelat mellan åldrarna på vissa ställen, berättade den äldsta flickan, Anna. Hon sa att hon aldrig brukade vara på båten, utan att det var de minsta som var där ibland. Vid skolbyggnaden brukar en del spela "King", hoppa hage eller åka med spark, talade de om för mig.

Anna pekade på ytan mellan dagis och skolan och sa att de ibland var där för att sitta på katterna eller öva på en dans. Där fick man vara ifred.

När vi kom till bollplanen sa Gustav 7 år, att de spelade bandy där, och flickorna fyllde i att de också spelade fotboll. På kullen visade de mig lökar planterade i form av en stjärna och berättade att treorna hade planterat dem.

Den äldsta flickan visade mig därefter treornas koja (se bild nedan), och sa att hon alltid gick direkt när hon kom ut på rast. Hon berättade också att tvåorna skulle få den nästa år, när de gick i trean. En pojke, Filip, från ettan, sa att de brukade spela kula på gräset, och pekade på den kulliga grönytan.

När vi kom till gungorna sa barnen att den stora gungan var bäst. De visade att de hade haft staket runt gungorna, men att Filip, en pojke som var med på vandringen hade hoppat rakt in i det, så då hade de fått byta ut staketet mot ett rep.

När vi kom till lekredskapen i mitten berättade barnen att de brukade spela kula på snurrorna och en pojke sa att han sprang direkt hit när han kom ut på rast.

När vi kom till skolan entré visade Filip, som längtat från första stund att få visa mig en sak, krokus som var planterade i rabatterna. Han trodde lärarna hade planterat dem.

När jag frågade barnen vad de tyckte om sin skola sa Anna, som var äldst och verkligen hade viljan att uttrycka sina åsikter om gården att den var bra, fast de skulle behöva fler träd. Träden skulle kunna fungera som stöd när man bygger kojor, buskarna höll inte så bra de var inte nog stabila. Det skulle behövas fler platser för kojor.

Observationer från en förmiddagsrast

När jag sedan besökte gården för att observera rörelsemönstret såg jag att lekredskapen var flitigt använda, barnen sprang direkt dit. Några rörde sig fritt på asfalten och snart befolkades bollplanen, efter att en del bandy spelats mot skolbyggnadens vägg. När fler barn kom ut samlades nästan alla vid snurretskapen. Där lekte de olika lekar, bland annat dragkamp och någon form av "herren på täppan". En del skymtades vid kojorna, några gungade. Några pojkar la rader med kulor intill båten, några spelade King i den anvisade rutorna. Lite senare på rasten organiserade barnen själva lekar, främst "Under hökens vingar" på grönytan och en stor del av barnen var med. De barnen som tog initiativet till leken ställde sig på båten och hade nedräkning för att skynda på alla som ville vara med. Endast ett par flickor satt på katterna, på asfalten längst bort, under rasten. Några tjejer stod vid dagis staket och pratade med dagisbarnen hela rasten. Gungorna användes hela rasten, men endast av några barn åt gången. Något barn gick till sandlådan och vid en av husets bänkar satt ett gäng lite äldre barn och pratade en stund.

Mitt övergripande intryck under observationen var att fördelningen över hela ytan var väldigt ojämn då nästan all aktivitet var fördelad på den grönnare halvan av gården. Barnen var i stort sett aktiva hela rasten, endast några satt på bänkar där de pratade och hade små leksaker. Under rasten skedde endast ett bråk med en pojke som störde arbetet med att rada upp kulor.

Jämförelse mellan mina antaganden, barnens beskrivningar och mina observationer

Barnen rörde sig i princip som jag förutspådde. Det som skiljde sig från mina antaganden från observationen var att jag inte sett att så få skulle röra sig på asfalten och så många på gräsytan. Jag trodde gräsytan skulle fungera mer som en yta barnen passerade på väg till kojorna och tillbaka, men de uppehöll sig där till stor del. Barnen bekräftade till viss del att det de sa stämde. De befann sig till stor del på sina favoritplatser. Det som inte stämde överens med deras uttalanden var att de inte rörde sig över hela gården, som de sagt. Fritidspersonalens uppfattning stämde överens med mina antaganden och barnens rörelser vid observationen. Jag kunde inte se vad barnen gjorde på de fria ytorna, fastän jag försökt se detta. Det visade sig att de lekte lekar som inte var platsspecifika, utan platser där barnen trivdes valdes för leken.

Planer över Ekudden skolgård med förmodade och observerade aktivitetszoner

	<p>Planen intill visar hur jag trodde att aktiviteten var fördelad över gården.</p>
	<p>Plan över hur barnen berättade att de rörde sig och använde gården.</p>
	<p>Plan som illustrerar hur barnen rörde sig under en halvtimmes rast.</p>

Diskussion och funderingar

Att jag fick så tydligt resultat, till och med tydligare än jag trott tyder på att mina antaganden att barn söker sig till platser där de kan interagera med natur, föremål och varandra stämmer. Barnen sökte variation, de ändrade sina aktiviteter eftersom, och olika barn sökte sig till olika platser.

Jag anser att jag till viss del hade fel utgångsläge då jag sökte efter att finna vilka aktiviteter som pågick på gården. Detta är egentligen irrelevant. Att se rörelsemönster eller platser de uppehåller sig på är däremot av större värde, eftersom det inte spelar någon roll vad som görs på gården utan var och varför. Som Gunilla Lindholm skrev (Lindholm 1995 v3/v4), är barns användande av utemiljön inte målrelaterad.

På grund av tidsbegränsningen har jag endast besökt gården vid tre tillfällen och det är efter dessa besök jag dragit mina slutsatser. Vid fler besök hade jag kanske fått en annan syn på hur barnen rör sig eftersom aktiviteterna kan vara olika från gång till gång och dessutom skilja sig beroende på årstid. Men då jag vid de tre tillfällena fått liknande resultat vågar jag tro att det stämmer överens med hur barnen oftast rör sig på gården.

Angående resultaten känner jag att de bekräftar den uppfattning jag fått av att läsa boken *Special People, Special Places*, gällande vad barn känner för olika element i utemiljön. Titman beskrev hur hennes undersökning visade att barnen fördrog gräs framför asfalt, vilket stämde med mina observationer. De kände ansvar för sin gård som de hade varit med och jobbat på, då tänker jag på planteringen av lökar som de var stolta att visa och akta. De sökte efter platser att gömma sig och komma undan, som också Titman kommit fram till var viktigt för barn. Lek kunde ske på platser där det inte tydligt var anvisat för lek, vilket kopplar till Gunilla Lindholms tes att leken inte är målrelaterad. Att barnen sa att de rörde sig över hela gården, men inte gjorde det, tror jag kan ha att göra med att de tycker om sin gård och identifierar sig med hela platsen. Därför vill de inte tala illa om någon specifik plats. Barnen på skolan hade varit delaktiga i projekt på skolgården och såg platsen som sin (Titman 1994 s 61).

Gällande dokumenteringen antecknade jag samtidigt som jag pratade med barnen. I efterhand ser jag att det hade varit enklare och att mer information hade kunnat tas vara på om jag spelat in samtalen på band.

Trots att jag inte läst något om det har jag funderat hastigt över hur stor påverkan barnens sinnesstämning beroende på familje- och skolsituation betyder för mitt resultat, men har kommit fram till att det har liten betydelse för hur barnen rör sig och använder gården. En rogivande, stimulerande miljö, som jag upplevde den undersökta, verkar positivt på vuxna och därför drar jag slutsatsen att även barnen ändrar sinnesstämning till mer positiv attityd om de varit nedstämda innan rasten.

Det är viktigt att notera att min undersökning är baserad på min egen fallstudie och hur andra vuxna genom undersökningar och studier tror sig kommit fram till hur barnen uppfattar sin utemiljö. Genom årtal av observationer som exempelvis Wendy Titman har gjort kan man hoppas att det stämmer överens med barnens verklighet. De minnen som har väckts gällande min egen barndom styrker detta. Trots att barns förhållanden inte är desamma idag som då jag var barn, tror jag att de grundläggande behoven är likartade.

Vad jag har lärt mig om min förmåga att se ur ett barns perspektiv

Mina egna minnen från min barndom gällande utemiljö och de olika skolgårdar jag haft har betytt mycket i strävan efter att se utemiljön ur ett barns perspektiv. Genom att relatera till

mina upplevelser har jag enklare kunnat sätta mig in i hur en elev på skolgården kan tänkas uppfatta platsen. Litteraturen jag läst har betytt mycket för att hjälpa mig minnas och förstå hur barn känner för utemiljön.

Förutom mina minnen känner jag att det jag upplever idag som vuxen är minst lika viktigt. Jag kan lita på mina känslor att det jag upplever, generellt sett upplevs snarlikt av andra. Det tycker jag mig få bekräftat i mina egna studier och andras. Man kan inte vara säker på att man förstår hur barn upplever saker, men denna undersökning har gjort att jag lättare kan se ur ett barnperspektiv. I slutändan kan jag dock inte komma helt ifrån mitt vuxenperspektiv.

Reflektion och slutsats

En kombination av att använda mig av mina minnen som barn, min kunskap som landskapsarkitekt och de känslor jag har, som vuxen människa, är en bra grund för att kunna sätta sig in i vad som är en bra utemiljö för barn. Som praktiserande landskapsarkitekt är det även viktigt att ständigt söka nya referenser och idéer utifrån. Förutom att använda sig av dessa olika källor till kunskap tycker jag att det är ytterst viktigt att man inte låser sig vid schabloner över hur en skolgård ska se ut. Det finns inga måsten.

Jag har utvecklat min förmåga att försöka se ur barns perspektiv, men också blivit uppmärksam på hur funktionsindelad jag tänker, fastän jag försökt komma ifrån det. Barns aktiviteter ändras från dag till dag och plats till plats. Slutsatsen är att jag kan se hur barn ser på en gård och rör sig över den om jag tillåter mig känna som ett barn som inte har en funktion kopplad till platsen. Precis som Maria Kylin beskriver i sin avhandling så talar barn om utemiljön detaljerat, kopplat till upplevelser och till allt som man kan göra på platserna, Platser de skapat själv har mycket större betydelse än platser skapade åt dem (Kylin 2004 s11). Jag kände att jag fick ett smakprov på att det går att koppla bort mina tankar och förutfattade meningar om jag tillåter mig att känna platsen istället för att kategorisera den. Det var lättare om jag stängde av alla funderingar som angick mitt vardagliga liv och istället lät kroppen känna de alla känslor utemiljön kan bjuda på. Jag lyckades bra med uppgiften att se hur barnen rörde sig och befann sig. Det tror jag beror på naturliga instinkter som att vi vill hålla oss till varandra, eller tvärtom, gömmer oss ibland och är mer privata. Vi människor står inte ensamma och utsatta på en tom öppen plats, utan väljer då en mer skyddad vrå (Gehl 2001 s 151). Dessutom valde barnen den grönnare delen av gården där de kunde interagera med miljön och redskap.

Frågan om hur barnen känner för gården tyckte jag var lättast att besvara. Jag upplever att människor, stora som små, har liknande känslor för olika miljöer. Den slutsatsen drar jag eftersom jag får liknande känslor idag, som när jag var barn. Dessutom visade sig mina antaganden om hur barnen kände för skolgården vara riktiga och stämma överens med deras. Den slutsatsen kunde jag dra efter att platsen visuellt behagade mig och gav intrycket av att vara omhändertagen och att barnen bekräftade det vid vår vandring.

Om mina förhoppningar om att bli en bättre landskapsarkitekt har uppfyllts återstår att se, men jag har stor anledning att tro så. Mitt intresse för hur jag själv ser på utemiljö för barn och hur barnen upplever sin utemiljö har ökat med denna studie och gjort mig mer angelägen att fortsätta utforska området.

Slutsatser jag dragit om hur en bra skolgård bör se ut ur ett barns perspektiv:

- Naturmiljö
- Variation av material
- Variation i rumslighet
- Odefinierade ytor som främjar fantasin
- Möjlighet att skapa och bygga
- Förutsättning för utomhuspedagogik

Käll- och litteraturförteckning

Björklid, Pia (Internet 2009-05-25). *Barns utemiljö – ett utvecklings- och miljöpsykologiskt perspektiv*, <http://www.placelearning.org/medlem.aspx?MemberId=10>

Friluftsliv – Framtid - Folkhälsa (2005/08 Årg144). Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens tidskrift (nr 8/2005)

Gehl, Jan (2001). *Life between buildings, using public space*. Köpenhamn: Arkitektens förlag

Grahn, Dahlgren (2001). *Utomhuspedagogik som kunskapskälla*. Köpenhamn: Arkitektens förlag

Gunne, Nina (2005). Platsen leker med barnet. *Sveriges Arkitekter* (2005/03)

Kylin, Maria (2004). *Från koja till plan, om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*. Doctoral Diss. Dept. of Landscape Planning, Alnarp, SLU.

Lindholm, Gunilla (1995). *Skolgården: -vuxnas bilder, -barnens miljö*. Alnarp: Movium

Mårtensson, Rebecka (2004). *Landskapet i leken, en studie av utomhuslek på förskolegården*. Doctoral Diss. Dept. of Landscape Planning, Alnarp, SLU.

Titman, Wendy (1994). *Special Places, Special People: The Hidden curriculum of School Grounds*. Surrey, UK: WWF UK.

Muntligt: elever från Ekuddens skola

Foto: samtliga foton © Anna-Karin Hughes